

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Prisiminimų žvaigždėlapis

Bene pats gražiausias metų laikas – gegužės ir birželio sandūra, kai gairvališkas pavasario šėlsmas aprimsta, tarsi apsunksa. Augalai dosniai skleidžia žiedus ir jų žydėjimas dar be svaraus brandos antspaudo, lapų žaluma – be tamsaus ilgujų liepos liūčių apnašo, saulės šviesa, rytais prisimušanti pro obelų lapiją – dar balto medaus, o ne žalvario atspalvio...

Tai metas, kai džiugina kiekvienas išdygęs augalėlis, tegu ir nenaudingas, tegu ir ne labai gražus pagal mūsų, estetu, supratimą – antai kokios vešlios ugniažolės patvory, o koks išmoningas dilgėlės lapo iškarpymas, o kaip godžiai į tvoros virbą kabinasi penkiaukautis vijoklis!.. Lyg verstum ir skaitytum tos pačios, bet nepabostančios knygos puslapius.

Ir viskas vėl atrodo paslaptinga. Paslaptinga dėl to, kad nepaliauja stebinti ir džiuginti. Kelia sielą į dangų, ten, kur plyti saulės šviesa, iš kur švelniu minkštu srautu pasilieja vakaro aksomas.

Pasikartojantys reiškiniai, sudarantys mūsų kasdienybę, visą laiką atrodo kitokie. Kiekvienąsyk truputį kitokia pro tankią lapų lają prasimušusio spindulio linija ant medžio žievės ar namo sienos, kitokia ochra ar purpuru liepsnoja vakaro padangė, kitaip ir iš kitokių siūlų suvejami lietaus botagėliai ir kitaip nakties dangų nušviečia mėlynas žaibas.

Ir tie prisiminimai... kokie jie gyvi, kokie stiprūs, liudijantys, kad laikas nėra baigtinis, o veikiau išdėstytas erdvėje kaip pulsuojantys energijos taškai, spindintys kvantai. Ir kaip atmintis mielai juos lanko, mieliausiai – tuos, kurie atrodo lyg ir nesvarbūs, lyg ir nieko nelemiantys, o betgi!.. Pavyzdžiui, neretai prisimenu vaikystės epizodą, kai tupiu daržo pakrašty prie agrastų krūmo ir spoksau į vakaro sutemas, ir staiga išvystu, kad palei tvartelį augančių trąšių burokų spalva kažkokia fantastinė: violetiška auksinė, su aukso kibirkštėlėmis pašaknėse, sukibirkščiuojančiomis ir tuoj pat užgėstančiomis.

Arba tie patys agrastai ant krūmo – dideli, geltoni, su persišviečiančiomis žaliomis gyslelėmis, lyg ne agrastai būtų, o brangieji akmenys, švytintys ir amžini, ir net valktis ant vienos puselės atrodo kaip pasišiaušęs rudo aksomo plotelis.

Galbūt tie gyvastingi praeities kvantai brangūs dėl to, kad jau tada giliai jutai būties paslaptį – atrodė, lyg tuoj praskleisi sunkią pasaulio uždangą ir pamatysi visa tai, ką jauti ir žinai esant už jos.

Kiekvieną pavasarį jie, tie kvantai, sušvyti ilgesinga šviesa, išskleisdami savo žvaigždėlapį laiko erdvėje.

Renata Šerelytė

Pievos muzika.

efoto.lt nuotr.

GRAŽIAI PASAULIS AIDI

*Tas grožis – ne iš bruožų, viduje
Yra, kas kuria veidą ir likimą.
Taip nelauktai kažkas švytėti ima
Pro linijų netobulas kreives, –*

*Paguoda ieškantiems: lyg vainiku
Apjuosia kaktą, liūdną vėjų vėjuos,
Regėjimais... Vienatvėje ne vienas,
Kas mokes paukščių ir gėlių kalbos.*

*Garsų garsai! Gražiai pasaulis aidi.
Aš mokausi jų skambesio klausytis.
Valdovai mes tik savo karalystėj –
Širdy – kur žiedo ir šaknų jungtis...*

Aldona Elena Puišytė

MRF
MEDIJŲ RĒMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fondas 2026 m. suteikė 21 000 Eur paremti projektą: *DRAUGAS* laikraščio diasporos žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. **Renata Šerelytė**. Prisiminimų žvaigždėlapis • 2-as psl. **Gediminas Indreika**. Istorijos lobynas V. Stankūno fotografijose • 3-as psl. **Leonas Peleckis-Kaktavičius**. Tikrasis menas ne kas kita, o bandymas išsiaiškinti svarbiausia (2) • 4-as psl. **Dalia Poškienė**. Kunigui, mąstytojui, mokytojui Jonui Juraičiui atminti • 5-as psl. **Algis Vaškevičius**. Minint dailininko Antano Žmuidzinavičiaus 150-ąsias gimimo metines – „Tylūs horizontai“ • 6-as psl. **Astrida Petraitytė**. Lietuvos kultūros paveldo gyvosios vertybės • 7-as psl. **Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė**. Vilniaus festivalis birželį kvies į klasikinės muzikos koncertus • 8-as psl. **V. Stankūnas** (tęsinys)

Kitame numeryje: „Poezijos pavasario“ laureatai* Tęsiame pasakojimą apie fotografą V. Stankūną

Istorijos lobynas V. Stankūno fotografijose

GEDIMINAS INDREIKA

Bridgeporto – seniausios lietuvių apylinkės Čikagoje vaizdinė istorija nėra sistemingai sutvarkyta išei-
vijos archyvuose. XX amžiaus pirmoje pusėje keturi
pagrindiniai Čikagos lietuvių fotografai – Jonas Ras-
hinskis, Valteris Stankūnas, Karolis Pansirna ir Petras
Konradas tarpusavyje konkuravo klientams privi-
lioti. Iš šių keturių fotografų tik Pansirnos archyvas
yra sistemingiau surūšiuotas vienoje vietoje. Jis sau-
gomas Purdue University Galleries archyve, West La-
fayette, Indianoje.

Pirmasis lietuvis fotografas Čikagoje Jonas P.
Rashinskis savo profesinę veiklą pradėjo Brid-
geporte, 1901 metais. Vėliau netoliese Karolis
Pansirna savo foto ateljė įsteigė Pilseno apylinkė,
prie Dievo Apvaizdos parapijos. Istorija apie Rashin-
skio foto studiją buvo aprašyta 2015 rugpjūčio 18 d.
„Draugo“ straipsnyje „Atrandant Joną Rashinskį“.

Valteris J. Stankūnas 1923 m.

Valteris J. Stankūnas gimė Viburių kaime, Nau-
jamiesčio parapijoje, Panevėžio apskrityje. 1900 m.
Stankūnas, šešiolikis metų vaikas, jaunatviško nai-
vumo vedamas, išvyko Amerikon laimės ieškoti. Ap-
sigyveno pas tėvų pažįstamus Čikagoje. Pradžioje dir-
bo kraupiai pagarsėjusiose ir Upton Sinclair roma-
ne „Džiunglės“ aprašytose skerdyklose. Bevaikš-
čiodamas palei Halsted St., ties 35-tos gatvės sankryža
pastebėjo fotografo J. J. Hilles studiją. Vitrinoje
buvo išdėstytos meniškos fotografijos. Stankūnui kilo
mintis: „Kažin ar negalėčiau tapti fotografu?“. Jo sva-
jonė išsipildė. Amerikietis savininkas p. Hilles sutiko
lietuvi įdarbinti ir pamokyti fotografo amato. Tu-
omet Amerikon emigruodavo daug jaunimo iš Lietu-
vos. Kiekvienas fotografavosi, vykdavo daug vestu-
vių. Pas p. Hille jaunas Stankūnas įgijo patirties ir
pritraukė lietuvių klientų.

Netoliese Jonas Rashinskis sėkmingai vadovavo
savo foto ateljė 3213 S. Morgan St. Pasiūlė Stankūnui
įsidarbinti fotografu lietuviškoje ateljė, geresnėmis
sąlygomis. Valteris priėmė Rashinskio siūlymą, pas
jį dirbo penkerius metus. Susipažinęs su čia gimusia
lietuvaite Ona Bužaitė, 1911 m. Stankūnas su ja su-
kūrė šeimą Šv. Jurgio bažnyčioje. Poros vestuvinė
nuotrauką atliko Rashinskis. Ona buvo Šv. Jurgio pa-
rapijos choro solistė, kur chorui vadovavo vargoni-
ninkas B. Janušauskas. Po metų fotografo J. J. Hil-
les verslas bankrutavo. Stankūnas iš buvusio darb-
davio foto studiją nupirko.

STANKŪNO STUDIJOS ĮKURTUVĖS

1912 m. spalio 2 d. Stankūnas skelbėsi savo foto
studijos atidarymą skrajutėse ir „Drauge“: „W. J.
Stankūnas, Fotografistas“ Turiu už garbę pranešti vi-
suomenei, kad aš atidariau Fotografijos galeriją po nr.
3452 S. Halsted St. ant Bridgeporto. Išdirbu visokias
fotografijas puikiai ir savo darbą garantuoju. Ilga lai-
ką praktikavojau pas poną Churchill (sic) ir J. P. Ras-

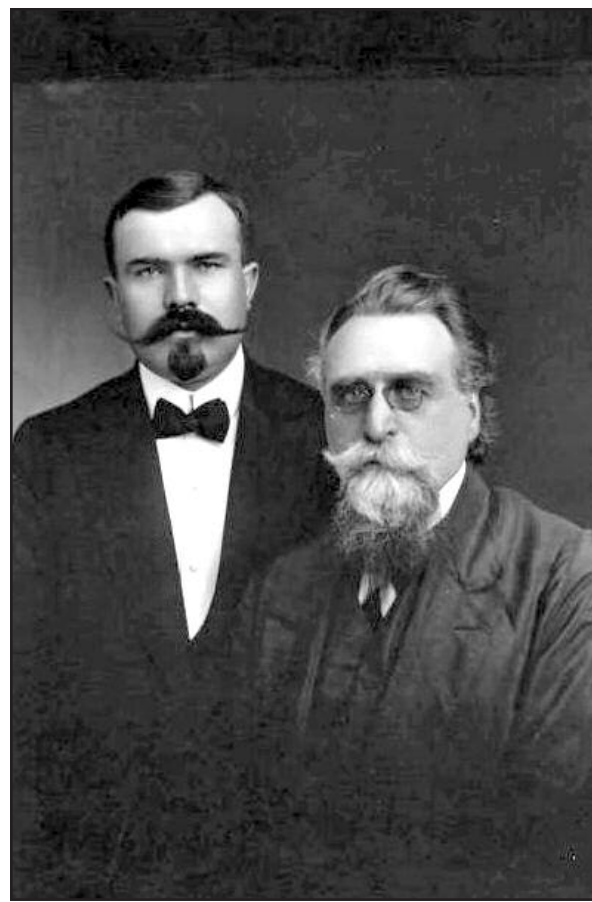
Šv. Jurgio mokinių procesija prie bažnyčios, Auburn gatve. 1913 m.

(Palangos kurorto muziejus)

*hinskio Studio, tai turiu gerą praktiką nuimti visokio
skyriaus fotografijas kaip tai Vestuvių, Familijų, Ban-
kietų, taipgi numirusių ir dėl paminklų. Iš mažų ma-
liavoju dideles visokiose spalvose ir iš krajavų dirbu
didelis ir sutraukiu į grupes. Norėdami nusiimti fo-
tografiją nepamirškite apsilankyti, o aš užtikrinu, kad
užganėdinsiu.“*

Šv. Jurgio parapijos mokykloje pirmuosius du de-
šimtmečius mokytojavo lenkų kongregacijos seselės
nazarietės. Stankūno nuotraukoje įamžinta Šv. Jur-
gio mokinių procesija Auburn gatve (dabar Lituanica
Ave.) 1913 m. pavasarį. Mokinius lydi seselė nazarietė.
Tuomet klebonu buvo kun. Matas Kriaučiūnas. Se-
serys kazimierietės pradėjo vadovauti Šv. Jurgio mo-
kykloje tik 1923 m.

Stankūnas specializavosi portretinėmis fotog-
rafijomis, savo studijoje įamžinęs istorinės reikšmės
asmenybių. 1913 m. Dr. Jonas Basanavičius ir Mar-
tynas Yčas keliavo po lietuvių kolonijas, telkdami lė-
šas Lietuvių Mokslo draugijos namams Vilniuje sta-
tybai. L. M. Draugija buvo įsteigta lietuvių kalbai ap-
ginti. Abu veikėjai įamžinti V. Stankūno fotografijoje.
Kitos ryškios asmenybės: muzikas Juozas Naujalis,
knygų leidėjas Antanas Olševskis, rašytoja Žemaitė
– visi įamžinti jo studijoje. Dažnai jis buvo samdomas
fotografuoti lietuvių kultūrinius, politinius renginius
ir religinę veiklą parapijose. Fotografavo Lietuvos
Vyčių 16-tą kuopą iš Šv. Jurgio parapijos. Architek-
tūrinio turinio fotografijų mažai, tarp jų yra Šv. Jur-
gio bažnyčios, mokyklos ir klebonijos nuotraukų.

Martynas Yčas ir dr. Jonas Basanavičius. 1913 m.

(Lietuvos Centrinis valstybės archyvas)

Nukelta į 8 psl.

Susivienijimo lietuvių Amerikoje seimo dalyviai prie Lietuvių auditorijos 1930 m. (S.L.A.)

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

Legendinio spektaklio afiša

Scena iš spektaklio „Nusišypsok mums, Viešpatie“. Iš k.: Gediminas Girdvainis, Vytautas Grigolis, Sigitas Račkys, Vytautas Šapranuskas. Rež. Rimas Tuminas

Tikrasis menas ne kas kita, o bandymas išsiaiškinti svarbiausia (2)

LEONAS PELECKIS-KAKTAVIČIUS

Tęsinys. Pradžia 2026 m. gegužės 23 d. „Kultūroje“

Kino ir teatro dramaturgija – labai didelis Jūsų kūrybos etapas. Kas šioje srityje kaip kūrėjui Jums teikė didžiausią dvasinę atgaivą?

Mano bendradarbiavimas su Lietuvos kino studija baigėsi gėdingu teisiniu nagrinėjimu, ir man nesinorėtų grįžti į tuos laikus, tegu ilsisi ramybėje tokio prieštaringo žmogaus ir labai talentingo režisieriaus kaip Vytautas Žalakevičius, kuris nemažai metų buvo bendraautorium ir artimu draugu, palaikai. Manau, kada nors visos plačiai nuskambėjusios bylos apie filmo „Keturi vyrai ir viena moteris“ scenarijaus vagystę smulkmenas bus ištrauktos iš slaptaviečių į dienos šviesą, ir tada visu savo „grožiu“ prieš plačiąją publiką atsiskleis laukiniai tarybinio teisingumo įpročiai su užkulisinėmis sutartimis ir sąmokslais, su teisėjais-marionetėmis ir praėjusiais atitinkamą paruošimą liudytojais-melgiais. Tik vyresni žmonės šiandien mena „patį teisingiausią pasaulyje tarybinę teisimą“, kuriame Temidės vaidmenyje dažnokai reiškesi ir telefonu primdavo nuosprendžius pirmieji Lietuvos kompartijos asmenys. Yra dalykų, apie kuriuos skaudu ir gėda (ne dėl savęs) prisiminti.

Moralinės atsakomybės klausimai, kurie ypač aktualūs Jūsiskėse pjesėse, svarbūs buvo visais laikais. Tačiau šiandieninių jaunų žmonių pasaulėjautą vargu ar jie paliestų. Būtų ištis įdomu, jei ir šiandien imtumėtės dramos, – juk kas kas, o Jūs laiko pulsą tikrai jaučiate.

Kas iš teatrinio-dramaturginio gyvenimo labiausiai įsiminė, iki šiol artima? Kokie ryškiausi atsiminimai iš bendradarbiavimo su Saulium Šalteniu? Kokie šiandien Jūsų ryšiai su teatru?

Jeigu su kino dramaturgija atsisveikinau priverstas aplinkybių, tai su teatru – laisva valia ir reikia pažymėti, su liūdesiu, nes niekur neįėjau tokio pasididžiavimo savimi, kaip pilnutėlėje žiūrovų salėje. Kur ji bebūtų – Klaipėdos teatre, vadovaujame Povilo Gaidžio, pastačiusio penkias mano pjeses, Jaunimo teatre, kur Eimuntas Nekrošius perkėlė į sceną mano stipriai pakeistą Čingizo Aitmatovo romano „Ilga kaip šimtmetis diena“ inscenizaciją, Mažajame teatre, kur beveik šimtą spektaklių išlaikė Rimanto Tumino pagal mano dialogiją pastatytas „Nusišypsok mums, Viešpatie“. Tai buvo geriausias teatrinės mano gyvenimo dienos, perpildytos glaudžiu bendradarbiavimu su meistrais-režisieriais ir su mano labai talentingu kaimynu ir draugu Saulium Šalteniu.

Pasinaudodamas proga noriu padėkoti Šiaulių dramos teatro aktoriams ir režisieriui Algimantui Pociūnui, kurie ne taip seniai perkėlė į sceną mūsų pjesę „Katė už durų“.

Mano dideliame širdies skausmui, pastaruosius

porą dešimtmečių dėl ligos buvau priverstas iš veiklaus teatro dramaturgo tapti mažai aktyviu teatro žiūrovu.

Kuo įsimintini metai, prabėgę Lietuvių kalbos ir literatūros institute?

Institute dirbau nepilnus ketverius metus. Ištas dienas rašiau disertaciją „Rusų revoliuciniai demokratai ir lietuvių literatūra“. Kai nusibosdavo raustis Andziulaičio-Kalnėno ir Dobroliubovo raštuose, aš, slėpdamas lapelius popieriaus nuo sėdėjusių priešais kolegų Kazio Umbraso ir Reginos Mikšytės, rašinėjau vidutinės vertės eilėraščius. Kartą pasikvietė į savo kabinetą instituto direktorius Kostas Korsakas, kuriam kažkas, matyt, pranešė apie mano pagrindinius bandymus varžytis su Puškiniu ir Lermontovu, ir su jam būdingu tiesumu ir griežtumu pasakė: „Draugas Kanovičia. Patikėkite, aš taip pat kažkada buvau vilčių teikiantis poetas. Bet mokslo ir kritikos labai paaukojau savo poetinius gabumus. Ką, sakykit, ruošiatės paaukoti jūs?“ Direktorius įspėjimą supratau iš pusės žodžio ir, daug nesvarstydamas, ant aukos altoriaus padėjau visus rusų revoliucinius demokratų. Tačiau, žinoma, ketveri metai tame institute nepraejo veltui. Aš dėkingas K. Korsakai ir savo tuometiniams kolegoms-moksliniams bendradarbiams, o taip pat puikiam žmogui – bibliotekininkui Razmukui, kurio vardo, deja, nebepamenu, už lietuvių kalbos pamokas (tais metais kalbėjau lietuviškai kaip užsienietis), už pagilintą pažintį su Lietuvos istorija (ne tik literatūrine), už neįkainojamą galimybę prisitarti prie nelengvos, neatretuotos, nepadengtos laku lietuvių tautos praeities ir likimo.

Kai iš naujo perskaitai šaržų, epigramų ir parodijų rinkinius „Linksma akim“ ir „Nuogi Olimpe“, stebiesi, kad knygas rašote rusų kalba, kuria ir spaudoje debiutavote. Juk lietuvių kalbą valdote tikrai neprastai. Tuo labiau kad nemažai lietuvių autorių kūrinių į rusų kalbą esate išvertę.

Manoji lietuvių kalba – ir tai niekam ne paslaptis – ne tokia gera, kaip šito norėtusi. Todėl ir kūrybiniame kelyje tik keli bandymai kažką parašyti lietuviškai. Patys sėkmingiausi bandymai Donelaičio ir Maironio kalba, kritikų manymu, – parodijų rinktinės, kurias paminėjote. Kai kurios iš jų Lietuvoje įgavo tokį populiarumą, kad netgi užtemdė mano prozos kūrinius, kuriuos pats vertinu kur kas labiau nei rimuotas eilutes. Galbūt ir nebūčiau ėmėsis to anieks laikams gan pavojingo užsiėmimo, jei ne mano draugo Stasio Krasausko, kurio brangų atminimą širdyje saugau ne aš vienas, įkalbinėjimai. Tai jis prišnekino parašyti tuos trumpučius eilėraštkus jo humoristiniams piešiniams. Stasys prie puodelio kavos ir konjako taurelės piešdavo „Neringoje“ juokingus, kartais įžeidžius ar net nuodingus tuometinių meno pasaulio pažibų portretus, o aš

ant valdiškų servetėlių rimavau apie juos tekstus. Būdavau, kad čia pat Krasauskas rodydavo draugams ir padavėjoms savo draugiškus šaržus ir karikatūras ir reikalavdavo, kad aš garsiai skaityčiau savo vos išsilukštenusias epigramas. Taip publikai su pajaukavimais pritariant gimė knygelė „Linksma akim“, sukėlusį ne vieno lietuvių klasiko ar meistro nepasitenkinimą. Daugiau lietuviškai nerašiau. Ar vertėjo man, ne iki galo įvaldžiusiam lietuvių kalbą, varžytis su tokiais to žanro asais kaip Algimantas Pabijūnas ir Kostas Kubilinskas?

Artimai bendravote ir su kitais jau Anapilin išėjusiais žymiais kultūros žmonėmis – Juozu Grušu, Vytautu Rimkevičiumi... Kas Jums bičiuliai, draugai, kiek jie reiške ar reiškia Jūsų gyvenime?

Likimas taip lėmė, kad draugiški santykiai mane siejo su daugeliu lietuvių rašytojų. V. Rimkevičius ir V. Žalakevičius buvo mano bendraatoriai, daug metų mes buvome tiesiog neišskiriami. Iki šiol prisimenu bendrą darbą su V. Žalakevičiumi, rašant scenarijų „Gott mit uns“ apie žydų berniuką, kurį iš mirtininkų kolonos išplėšė katalikų kunigas, nuvežė į atkampią vietą ir, norėdamas jį išgelbėti, apskelbė nebyliu. Scenarijus turbūt dar iki šiol kur nors dulka archyvinėse SSRS valstybinio kino kapinėse. Juozą Grušą, Vladą Dautarą, Aleksą Baltrūną, Joną Avyžių, Mykolą Sluckį, Bronių Radzevičių aš ne kartą ir ne be naudos savo kūrybinei veiklai vertėčiau. Sako, literatūroje draugų nėra, yra varžovai. Bet ir varžovai kartais gali tapti gerais draugais.

Toli gražu ne kiekvienas rašytojas galėtų pasigirti tokiu produktyvumu kaip Jūs. Kas pakeliui pas skaitytoją, kas tolimesniuose planuose? Turbūt kūrybinius planus įgyvendinti nemažai padeda ir griežta dienotvarkė, pastovus darbas prie rašomojo stalo? Kokie tie Jūsiskiai įpročiai, kada jie Jūsų gyvenime tapo kasdienybe?

Sulaukus mano amžiaus kažką planuoti ganėtinai neatsargu.

Jeruzalėje ir tuo pačiu metu Vilniuje išėjusią mano naują knygą „Veidai sutemose“ rašiau ilgai. Dar ilgiau ieškojau galimybių išleisti. Vien pagalvojus, kad pinigų paieškos naujo kūrinių išleidimui gali būti ilgesnės nei likusi mano gyvenimo atkarpa, dažnokai pradingsta noras kurti ilgalaikius planus. Geriausiai savo laikais aš taip pat nespėjiojau, kas laukia priekyje. Neturėjau ir tvirto darbo grafiko, netgi darbavau, būdavo, pripuolamai, jaunystėje rašiau ne tik dieną, bet ir naktimis, daugelį savo kūrinių „išvaikščiojau“, jei taip galima pasakyti, sugalvojau ir dargi galvoje „užrašiau“ vaikščiodamas. Dažnokai pareidavau į namus jau su beveik užbaigtais tekstais. Kitaip tariant, naudojausi greičiau poeto, o ne prikaustyto prie stalo prozininko privilegijomis.

Nukelta į 7 psl.

Kunigui, mąstytojui, mokytojui Jonui Juraičiui atminti

DALIA POŠKIENĖ

Šiais metais minime iškilaus kunigo prof. Jono Juraičio 100-ąsias gimimo metines. Šimtmečio minėjimo iškilmės prasidėjo šv. Mišiomis Kauno Švč. Trejybės bažnyčioje (Kauno seminarijos bažnyčia). Šv. Mišias aukojo Kauno arkivyskupas metropolitas Kęstutis Kėvalas.

Alvito žemėje vyko šviesos ir atminties šventė, skirta kraštiečio kunigo profesoriaus Jono Juraičio 100-osioms gimimo metinėms. Šv. Onos bažnyčioje eksponuota paroda Jonas Juraitis (1926–2010) Kunigas. Mąstytojas. Mokytojas Pater. Denker. Lehrer, kurią rengė Kauno arkivyskupija (kūrybinė grupė – Vaidilė Šumskienė, Virginija Malinauskienė ir kt.)

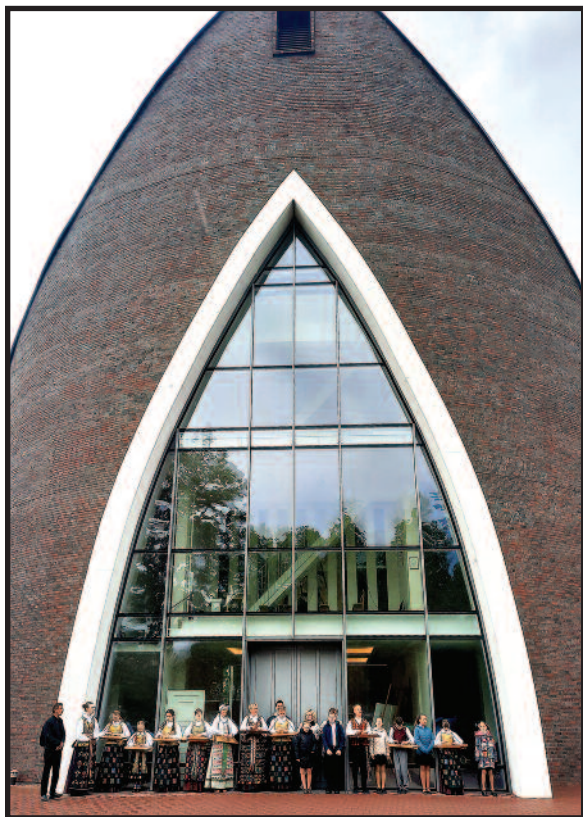
Alvito šv. Onos bažnyčioje šv. Mišias aukojo Kauno arkivyskupas metropolitas Kęstutis Kėvalas, Vilkaviškio vyskupijos vyskupas Rimantas Norvila, Alvito parapijos kunigas Andrius Kurapka bei kiti dvasininkai. Prisiminimais dalijosi buvęs tuometis studentas Kęstutis Kėvalas, Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkė Jūratė Caspersen, Pasaulio lietuvių centro direktorius, paminklinio koplytstulpio pastatymo iniciatorius Valdas Kubilius.

Bažnyčios šventoriuje iškilo išpūdingas koplytstulpis (autorius – garsus tautodailininkas skulptorius Algimantas Sakalauskas). Pašventinimo ceremonijoje dalyvavo gausus parapijiečių, dvasiškių būrys. Tai padėka Žmogui, kuris savo akademiniais pasiekimais ir šviesia mintimi garsino Lietuvą Šveicarijoje, tačiau širdimi niekada nebuvo palikęs savo gimtojo krašto. Šis atminimo ženklas taps gyvu liudininku jo nuveiktų darbų, gilaus tikėjimo ir meilės Lietuvai.

Prie iškilnių organizavimo prisidėjo Alvito seniūnas Rimvydas Palubinskas bibliotekos vadovė Angelė Blažaitienė.

Šventę praskaidrino Vilkaviškio menų mokyklos kanklių ansambliai „Sadutė“ ir „Vyšnelė“ (vadovės Raimonda Kurauskienė ir Daiva Venienė).

Kunigas J. Juraitis buvo karo pabėgėlis, penkis dešimtmečius praleidęs emigracijoje. Atkūrus Lietuvos valstybę, grįžo į Tėvynę ir beveik dešimt metų darbavosi sunkiausiu jos atkūrimo laikotarpiu, nors jo amžius jau reikalavo užtarnauto poilsio. Čia jis dosniai dalijosi žiniomis, patirtimi ir finansine parama. Minint dešimtąsias Jo mirties metines, išleista knyga „Kunigas Mąstytojas Mokytojas Jonas Juraitis“ (2020). Sudarytojos – Jūratė Caspersen ir Vaidilė Šumskienė, išleido Pasaulio lietuvių centras. Ši atsiminimų knyga – dėkingumo dovana kunigui,

Jaunieji kanklininkai prie Alvito bažnyčios

Prie koplytstulpio Jonui Juraičiui Alvito bažnyčios šventoriuje

Pasaulio lietuvių centro vadovas Valdas Kubilius

profesoriui, filosofui labdariui ir išeivijos šviesuoliui Jonui Juraičiui.

Kunigas prof. Jonas Juraitis gimė 1926 m. gegužės 12 d. Vilkaviškio apskrityje Alvito valsčiaus Boblaukio kaime, mirė 2010 m. spalio 30 d. Šveicarijos Valė kantono Brigo apskrityje Termeno miestelyje. Romos katalikų kunigas, teologas ir pedagogas, sielovados darbą dirbęs Šveicarijoje ir Lietuvoje.

Igijęs brandos atestatą, J. Juraitis įstojo į Vilkaviškio kunigų seminariją. Po metų, artėjant Antrojo pasaulinio karo frontui, pasitraukė į vakarinę Vokietijos dalį. Mokslus tęsė Eichštato vyskupijos Aukštesniojoje teologijos filosofijos mokykloje ir kunigų seminarijoje. Nuo 1945 m. Popiežiškajame Grigaliaus universitete studijavo Filosofijos, o 1947–1953 m. – Teologijos fakultetuose, studijas baigė teologijos ir filosofijos licenciatų laipsniais.

1950 m. spalio 10 d. Romoje išventintas kunigu, nuo 1951 m. buvo Šveicarijos lietuvių bendruomenės kapelionas. 1955 m. apgynė teologijos mokslų doktoratą. Nuo 1957 m. tryliką metų dėstė teologiją ir filosofiją Siono kunigų seminarijoje (Šveicarijos Valė kantonas), o 1962–1991 m. – Mokytojų seminarijoje ir Valskybinėje gimnazijoje Brigo mieste (Valė kantonas).

1992–2002 m. buvo Vytauto Didžiojo universiteto Katalikų teologijos fakulteto kviestiniu profesoriumi, buvo išrinktas Vytauto Didžiojo universiteto senatoriumi, Katalikų teologijos fakulteto tarybos nariu ir fakulteto doktorantūros komiteto pirmininku. Dėstė ir Vilniaus universitete, Vilniaus šv. Juozapo, Vilkaviškio vyskupijos palaimintojo Jurgio Matulaičio ir Kauno kunigų seminarijose. Lietuvoje jis dirbo dešimt metų, nors jau galėjo eiti į užtarnautą poilsį. Atvežė savo žinias, savo patirtį, savo erudiciją – to

Arkivyskupas metropolitas Kęstutis Kėvalas

labiausiai reikėjo Lietuvai.

Pasirašydamas slapyvardžiu Fater Leo, įvairiuose leidiniuose paskelbė daug straipsnių socialinėmis, teologinėmis ir filosofinėmis temomis.

1998 m. J. Juraitis Šveicarijoje įkūrė fondą „Seelsorge Litauen“ Lietuvos sielovadai remti ir tam tikslui paaukojo daug lėšų. Ir po kunigo mirties, neliečiant sukaupto kapitalo, šis fondas Lietuvos sielovadai kasmet padeda lietuviams kunigams ir parapijoms, siunčia lėšas Popiežiškajai lietuvių šv. Kazimiero kolegijai Romoje.

Testamentine valia jis norėjo būti palaidotas jo pirmosios Gluringeno kaimelio parapijos kapinėse ir tikrai gavo garbingiausią vietą – iš karto įėjus pro vartelius dešinėje yra pirmas kapas. J. Juraitis norėjo, kad ant jo kapo būtų parašyta – lietuvis. Jam nebuvo svarbu, kada gimęs ar miręs, bet kad jis lietuvis ir kad jis čia kunigavo.

Vytauto Didžiojo universitete, Teologijos fakultete atidaryta J. Juraičio vardu pavadinta auditorija.

Apdovanotas Vytauto Didžiojo ordino Riterio kryžiumi (2003 m.).

Šią iškilią asmenybę primins koplytstulpis Alvite, išleista knyga, pagerbimas Šveicarijoje, Valskybinėje gimnazijoje Brigo mieste spalio mėnesį.

Už tai, kad būtų išsaugota istorinė atmintis, už tai, kad iš mažo Lietuvos miestelio į pasaulį išėjęs ir tapęs didžiu žmogumi pagerbtas Lietuvoje, Šveicarijoje, esame dėkingi Šveicarijos lietuvių bendruomenės pirmininkei Jūratei Caspersen, atminimo ženkle – koplytstulpio iniciatoriams Valdui Kubiliui, skulptoriui Algimantui Sakalauskui, Vilkaviškio vyskupijai, Kauno arkivyskupijai ir Alvito parapijos žmonėms.

Minint dailininko Antano Žmuidzinavičiaus 150-ąsias gimimo metines – „Tylūs horizontai“

ALGIS VAŠKEVIČIUS

Šiomet minimos 150-osios dailininko, peizažų meistro Antano Žmuidzinavičiaus gimimo metinės. Ta proga neseniai Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus A. Žmuidzinavičiaus kūrinių ir rinkinių muziejuje Kaune atidaryta A. Žmuidzinavičiaus darbų paroda „Tylūs horizontai“. Šiomet taip pat sukanka 60 metų nuo jo mirties ir nuo jo vardo muziejaus įkūrimo 1966 metais.

A Žmuidzinavičius (1876–1966) daugiausiai kūrė peizažus, taip pat tapė portretus, temines kompozicijas, plakatus, apipavidalino nemažai knygų. Iš viso nutapė apie 2 000 kūrinių. Menininkas rinko liaudies meno kolekcijas, dokumentinę medžiagą apie Lietuvos dailę. Jo velnių kolekcijos pagrindu 1965 m. Kaune įkurtas Velnių muziejus. Yra išleista šio autoriaus atsiminimų knyga „Paletė ir gyvenimas“ (1961 m.).

Menotyriminkai pastebi, kad A. Žmuidzinavičiaus kūrybai būdingas lyrizmas, romantizmo nuotaikos, simbolizmo ir alegorijos požymiai, realistišni vaizdų traktuotė, gamtos idealizavimas. Žymesni jo kūriniai yra „Neris ties Antakalniu“ (1906 m.), „Paskutiniai spinduliai“ (1908 m.), Tado Daugirdo portretas (1910 m.), Petro Rimšos portretas (1911 m.), „Nemunas prieš audrą“ (1917 m.), „Tinklai džiūsta“ (1926 m.) ir daugelis kitų, taip pat ciklas „Čia bus Kau-no jūra“ (1953–1959 m.).

A. Žmuidzinavičius aktyviai dalyvavo ne vienoje visuomeninėje organizacijoje. Jo kūrybinio kelio pradžia sutapo su nacionaliniu išsivaduojamuoju sąjūdžiu. 1906–1907 m. kartu su Marija Žmuidzinavičiene, M. K. Čiurlioniu, Antanu Jaroševičiumi, Petru Kalpoku, Petru Rimša, Kajetonu Sklėriumi jis surengė pirmąją lietuvių dailės parodą.

Nuo 1908 m. dailininkas beveik nuolat klajojo po

„Dzūkų bajorų kaimelis II“ (dešinėje) yra brangiausias iki šiol Lietuvoje parduotas Lietuvos menininko kūrinys.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

rafinę amplitudę – nuo Lietuvos iki JAV, skirtingų šviesos, klimato ir nuotaikų patirtis. Peizažai liudija patirtus nuotykius, ilgesį, laisvės pojūtį, santūrų ir refleksyvų santykį su pasauliu.

„Šioje parodoje kviečiame žiūrovą sustoti ir pažvelgti giliau. Peizažuose slypi užkoduotos žinutės, atspindinčios laikmečio nuotaikas ir asmenines kūrėjo laikysenas, esminius biografijos aspektus. Kraštovaizdis čia nėra vien estetinė matomos aplinkos kontempliacijos erdvė – jis tampa tylia tapatybės, vertybių ir pilietinės savimonės išraiška. Tautos išbandymų akimirkomis peizažas įgyja ypatingą prasmę: tampa stiprybės, dvasinės atramos ir vidinio pasipriešinimo simboliu. Kita vertus, kraštovaizdis gali funkcionuoti ir kaip ideologinės reprezentacijos priemonė, prisidedanti prie politinių naratyvų konstravimo bei propagandinių diskursų formavimo“, – teigiama parodos anotacijoje.

Pasak parodos kuratorės Jurgitos Rimkutės-Vainiuvienės, augantis visuomenės susidomėjimas A. Žmuidzinavičiaus asmenybe ir veikla rodo, kad jo kūryba gali būti suvokiama ne tik chrestomatiniame meno istorijos kontekste, bet ir kaip gyvas, šiandien aktualus kultūrinis reiškinys. Paroda siekia skatinti dialogą tarp kartų, stiprinti kultūrinį sąmoningumą, kelti klausimus ir ieškoti atsakymų, net jei jie kartais nuskamba nepatogiai.

Vis dėlto svarbiausias klausimas lieka kiekvienam iš mūsų: ar šiandien, kasdienybės skubėjime, dar sustojame pažvelgti į tekančią upę, išiklausyti į medžių šnarėjimą, pamatyti dangaus žydrinėje skriejančius debesis ar mokame išgirsti tylą? „Tylūs horizontai“ kviečia ne tik žiūrėti, bet ir

patirti – atrasti savąjį sielovaizdį.

Šios parodos mecenatas yra dr. Jauniaus Gumbio Lietuvos meno fondas, ją rengiant prisidėjo Lietuvos šaulių sąjunga, Vlado Putvinskio-Pūtvio klubas, Lietuvos nacionalinis dailės muziejus, Lietuvos meno pažinimo centras TARTLE, Vytauto Didžiojo karo muziejus ir kitos organizacijos, taip pat Marijos ir Antano Žmuidzinavičių anūkai.

Namą Kaune, V. Putvinskio gatvėje, kuriame gyvena dailininko šeima, suprojektavo architektas Vytautas Landsbergis-Žemkalnis. Jame Žmuidzinavičiai apsigyveno praėjusio amžiaus ketvirtojo dešimtmečio pradžioje. Muziejuje daug erdvės, šviesos, į akis krenta žalia grindų spalva, nes dailininkui tokia aplinka padėjo kurti. Dabar čia įrengta memorialinė buto ekspozicija, antrame

Eskizą „Miškas užia, verkia, gaudžia“ šiomet muziejui padovanojo mecenatai

aukšte yra šeimos kambariai ir svetainė, kurioje netrūkdavo svečių, nes A. Žmuidzinavičius turėjo puikų balsą, mėgo lietuvių liaudies dainas ir jas dainuodavo, ypač per Antanines. Dažnai tai būdavo duetas su Beatriče Grincevičiūte.

Parodoje iškalbingu pavadinimu „Tylūs horizontai“ galima pamatyti ir ankstyvuosius jo darbus, nutapytus dar studijuojant Varšuvoje ir privačiose Paryžiaus akademijose, taip pat garsiausius jo Lietuvos peizažus. Lietuvoje jis taip pat daug keliavo, aplankė daugybę jos vietų, kampelių ir juos įamžino savo drobėse.

Lankytojai čia gali išvysti ir daug dešimtmečių Jungtinėse Amerikos Valstijose saugotus A. Žmuidzinavičiaus darbus. Po šią šalį jis keliavo du kartus. 1909 metais Amerikoje jis sukūrė darbų ciklą „Reginys nuo Palisandų iki New Yorke“, o 1922–1924 metais JAV inicijavo šaulių rėmimo būrių steigimą, prisidėjo prie Lietuvos laisvės ir krašto reikalų. Ten dailininkas surengė savo darbų personalines parodas Washingtone, Čikagoje ir New Yorke, po Ameriką automobiliu keliavo su savo ir dr. Aliaus Račkaus šeima. Tos kelionės metu jie per du mėnesius įveikė beveik 9 tūkstančius mylių nuo Čikagos iki Ramiojo vandenyno ir Meksikos. Skaičiuojama, kad Amerikoje menininkas sukūrė per 80 darbų, didžioji jų dalis buvo parduota ir ten pasiliko, atsidūrė privačiose kolekcijose.

Parodoje eksponuojamas ir 1910 metais nutapytas paveikslas „Dzūkų bajorų kaimelis II“, priklausęs rašytojo Prano Mašio šeimai. Šis paveikslas 2013 metais XXVIII Vilniaus aukcione tapo brangiausiai parduotu kūriniu Lietuvos meno rinkos istorijoje – už jį dabartiniiais pinigais sumokėta apie 53,6 tūkstančiai eurų (185 tūkst. litų). Iš viso Vilniaus aukcione iki šiol parduota 19 šio menininko darbų už maždaug trečdalį milijono eurų.

Dailininko šeima ir kolekcininkas dr. Jaunius Gumbis šiomet Vasario 16-ąją Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui padovanojo du A. Žmuidzinavičiaus darbus: 1905-aisiais tapytą mažąjį eskizą „Miškas užia, verkia, gaudžia“ ir 1962-ųjų paveikslą „Lygumos“. Juos abu taip pat galima pamatyti šioje parodoje, kuri veiks iki ateinančių metų vasario mėnesio.

Parodoje eksponuojami A. Žmuidzinavičiaus skirtingo laikotarpio kūriniai.

Vakarų Europos miestus, keliavo po Jungtines Amerikos Valstijas, o išpūdingiausi šios šalies vaizdai atsidūrė jo drobėse, kurių dalį galima išvysti ir naujojoje parodoje. Užsienio šalyse jis tapė, rengė ten savo paveikslų parodas, skaitė paskaitas apie atgimtančią Lietuvos dailę tenykštėms lietuvių bendrijoms, rinko aukas lietuvių tautos namams. 1917–1918 m. menininkas dalyvavo parengiant Lietuvos vėliavos spalvas, o 1929–1934 m. buvo Šaulių sąjungos centro valdybos pirmininkas.

Anot parodos rengėjų, „Tylūs horizontai“ pristato A. Žmuidzinavičiaus peizažus ne tik kaip regimus vaizdus, bet ir kaip patiriamas būsenas. Jo kūryboje kraštovaizdis tampa gyva, emocinius ir kultūrinius prasmių klodus talpinančia erdve. Eksponuojami darbai atskleidžia dailininko kelionių geog-

Lietuvos kultūros paveldo gyvosios vertybės

ASTRIDA PETRAITYTĖ

Gegužės 19-ąją Vilniaus Rotušėje surengta didelė šventė – pristatytos naujai į Nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvadą įrašytos gyvosios tradicijos, jų puoselėtojams įteikti tai liudijantys sertifikatai.

Šis sąvadas sudaromas nuo 2017 m. Kaip oficialiai sakoma, jo valdytojas yra Kultūros ministerija, tvarkytojas – Lietuvos nacionalinis kultūros centras (LNKC). Regioninės kultūros institucijos, bendruomenės teikia paraiškas, pristatydamos savo puoselėjamą kultūros tradiciją, ekspertai vertina – tokia įprasta procedūra prieš šventinius apdovanojimus.

Šiame renginyje anonsuotas:

„Šventėje bus pristatoma trylika nacionalinių sąvadą papildžiusių gyvojo paveldo reiškinių. Tai – analoginės fotografijos tradicija Lietuvoje, bulvinių bandų ant kopūsto lapų kepimo tradicija Lazdijų krašte, krikštų tradicija Mažojoje Lietuvoje, nėgių žvejyba Šventosios upėje, Sartų žirgų lenktynių tradicija Dusetose, Skriaudžių kanklės: šimtametė muzikavimo tradicija, Trijų Karalių vaikštynės Darsūniškyje, Lietuvininkų giedojimo bei žemaičių *dounininkų* dainavimo tradicijos, taip pat net keturios paveldo išsaugojimo veiklos – etnomuzikavimo ir tradicinių amatų kursai Kelmėje, Lietuvos moldavų ir rumunų pavasario pasitikimo šventė 'Marcišor', romų kultūros festivalis 'Gypsy Fest', žirgų maudynės Anykštėnų naktigonės šventė.“ /savadas.lnkc.lt/

Renginį vedė dailiai tautiniu rūbu pasipuošęs jaunuolis. Jis pasižiaugė devintą kartą rengiama ceremonija bei bendruomenių, teikiančių paraiškas, suaktyvėjimu: pernai tik keturios vertybės įtrauktos į sąvadą, o štai šiemet net trylika! Būta ir neilgų sveikinimo kalbėlių.

Kultūros ministerijos kancleris Lukas Alsys pažymėjo, kad nematerialus paveldas – tai ne muziejų, archyvų vertybės, šiuo įrašymu į sąvadą pagerbiami žmonės, puoselėjantys gyvą tradiciją.

LNKC vadovas Saulius Liausa pasidžiaugė: kokia turtinga Lietuva, kokia regionų, jų tradicijų įvairovė! O mažai valstybei ypač svarbu puoselėti tėvų palikimą.

Po to vedėjas vieną po kitos kvietė vertybę pristatiusios bendrijos atstovus. Šie ir žodį apie savo puoselėjamą tradiciją tarė, ir (dauguma) ją paliudijo muzikuodami. Ekranuose regėjome ir tradicijos praeitį, ir šiandien jos puoselėjimą paliudijančius kadrus.

Vedėjo priminta: 2026-ieji paskelbti Kanklių metais – taip pagerbiant prieš 120 metų Skriaudžiuose (Prienuj rajonas) susikūrusį pirmą Lietuvoje kanklių ansamblį. Tad pirmiausia scenon ir pakvies-

Prof. Daiva Vyčiniene taria žodį liuteronišką giesmę atlikusiam Klaipėdos rajono etnokultūros centro ansamblui „Aisė“

ti Skriaudžių kanklininkai, tarp kurių džiugu buvo matyti ir jaunuolius. Ansamblio atstovas pažymėjo, kad Skriaudžių kanklininkai prieš šimtą metų koncertavo įvairiose Lietuvos vietose, o dabar ir užsienyje kanklių meną pristato; sukauptas nemažas archyvas (ekrane matėme istorines nuotraukas). Skriaudžių ansambliciai pasidainuodami mums pakankliavo.

jančiu būdu.

Man asmeniškai labiausiai rūpėjo Mažosios Lietuvos vertybių pristatymas. Kuršių nerijos atstovai ir scenon atsinešė porą krikštų – tradicinių iš medžio išdrožtų antkapinių paminklų. Vitalija Jonušienė, ilgus metus vadovavusi Thomo Manno muziejui, priminė Eduardo Jonušo (jau a. a.), pasislėpusio Nidoje nuo KGB akies ir pajutusio šio krašto, jo praeities magiją, pastangas atkurti sunykusias senąsias kapines, restauruoti rastuosius krikštus bei sukurti pagal analogiją naujus. (Poilsiaujant Nidoje, verta aplankyti senąsias kapines, išžiūrėti į išlikusius senuosius krikštus ir visą galeriją naujai sukurtų, eksponuojamų kapinių pakraštėlyje).

Giesmė „Pilnos rankos“, pristatydamos lietuvininkų, t. y. liuteroniško giedojimo tradiciją, atliko Klaipėdos rajono etnokultūros centro ansamblis „Aisė“; beje, šios giesmės melodija – liaudies (užrašyta Karaliaučiuje gimusio, pokaryje Vokietijoje aktyviai lietuvių bendruomenėje veikusio Valterio Banaičio), „liaudiškumas“ lietuvininkų giedojimą smarkiai paveikęs. Renginyje giesmę giedojo vien moterys, gal dėl to prof. Daivai Vyčinienei, teikusiai sertifikatą, buvo poga pažymėti liuteroniškų giesmių lyriškumą (bet tikrai gyvą tradiciją liudijančiose liuteronų parapijose į giedojimą įsijungia ir vyrai); tuo tarpu katalikiškos giesmės, pasak jos, – skardesnės, daugiabalsės. Galbūt panašios į žemaitišką dainavimą? – galėjome tuoj pasvarstyti, kai skambiai, trankiai dainą ant scenos užtraukė *dounininkai*...

Pristatyta ir daugiau įdomių tradicijų, nors asmeniškai ir neįtrauksiančių – ir žirgų lenktynės, ir žirgų maudynės, ir nėgių žvejyba, ir bandų kepimas ant kopūsto lapų... Išgirdom – pristatant šventę Marcišor – ir vaiko deklamuojamą eilėraščių rumunų kalba, daug kitų meninių intarpų.

Nukelta į 8 psl.

Darsūniškio kaimo persirengėliai – Trys Karaliai su palyda

Regėjome ir egzotiškus personažus – kai scenoje pasirodė Trijų Karalių vaikštynių dalyviai. Galinagai giedodami žengė scenon Darsūniškio kaimo (Kaišiadorių raj.) *persirengėliai* – puošniai pasidabinę Trys Karaliai su palyda, taip pristatydami tradiciją, užgimusią XX a. pradžioje, gal ir po pertrūkio puoselėjamą dabartyje, įgavusią, greta religinės, ir bendruomenės šventės prasmę.

Įdomu buvo patirti analoginės fotografijos atgimimą, entuziastų pasiryžimą kurti nuotraukas tuo senoviniu, daug triūso bei įrangos reikalau-

Pristatoma Lietuvos moldavų ir rumunų pavasario pasitikimo šventė Skriaudžių kanklininkai.

A. Petraitytės nuotraukos

Vilniaus festivalis kvies į klasikinės muzikos koncertus

LAIMUTĖ
VASILIAUSKAITĖ-ROŽUKIENĖ

Vilniaus festivalis švenčia savo 30 metų, labai nuspelnę senosios muzikos atgaivinimui. Šis festivalis – prestižinis Europos festivalių asociacijos narys ir kultūrinio turizmo variklis, jo klausytojai reikliausi klasikinės muzikos melomanai, ir ne tik iš Lietuvos. Šiemet festivalis nuskambės birželio 5–25 dienomis.

Programoje – dešimt simfoninės ir kamerinės muzikos koncertų. Devyni festivalio koncertai vyks Nacionalinės filharmonijos Didžiojoje salėje, vienas, nemokamas – Vilniaus Šv. Kazimiero bažnyčioje (birželio 11 d. vargonuos Paryžiaus Dievo Motinos katedros vargonininkas Olivier Latry).

Kūrinių kompozitoriai ir atlikėjai – festivalio bendražygiai nuo pat 1997-ųjų ir, žinoma, kviestiniai svečiai, muzikos pasaulio žvaigždės: atliks klasikinius istorinius ir šiuolaikinius kūrinius. Festivalyje yra koncertavę tokios muzikos legendos kaip Yehudi Menuhin, Mstislavas Rostropovičius ir Riccardo Muti.

„<...> Vilniaus festivalis – tai pamoka apie toleranciją, pasitikėjimą ir kūrybinį bendradarbiavimą, tai vieta, kur vyksta šiuolaikinių lietuvių kompozitorių premjeros, skamba pasaulinės klasikos šedevrai, o glaudus bendravimas su užsienio atstovybėmis virsta gyvais kultūriniais mainais“, – kalbėjo festivalio vadovė Rūta Prusevičienė.

Festivalio svečias – Saint Gallen simfoninis orkestras. (Nuo 2018 m. iki 2026/27 m. sezono pabaigos jo vadovas: LNSO vyr. dir. Modestas Pitrenas). Šis Šveicarijos (neoficialios Rytų Šveicarijos sostinės) orkestras atvers festivalį birželio 5 dieną: pirmą kartą atlikdamas šveicarų kompozitoriaus Fabian Künzli garsovaizdį „Taip skamba Saint Gallen“. (St. Gallen miestelėnai siuntė kompozitoriui atvir-laiškius su garsais, kurie asocijuojasi su gimtąja vietoje: kalnų kriokliais, karvių skambalais, malūn-parnio burzgimu (jis kalniečiams yra greitoji pagalba). Visą šią garsų mozaiką kompozitorius „įtarpė į pastoralinę drobę“ – 40 min. simfoniją. Kartu su virtuozu Martynu Levickiu nuskambės švedų kompozitoriaus Daniel Nelson „Traktatas apie vaiduokliškąją mašiną“, L. van Beethoven *Penktoji (Lilimo)* simfonija.

Kitos festivalio žvaigždės. JAV kontratenoras Aryen Nussbaum Cohen, Ukrainos dirigentė Oksana Lyniv ir pianistas Dmytro Choni; Jungtinės Karalystės tenoras Ian Bostridge ir valtornininkas Ben Goldscheider, olandai pianistai broliai Arthur ir Lucas Jussen, kt.

„Movement“ – kūrinys fortepionui ir styginių kvartetui, skirtas 2014 metų įvykiams Ukrainoje. Jo autorius, pianistas ir kompozitorius Andrius Žlabys atliks su Valstybiniu Vilniaus kvartetu birželio 7 dieną koncerto antroje dalyje. Pirmoje skambės A. Žlabio atliekami J. S. Bach ir L. van Beethoven kūriniai.

Kontratenoras iš JAV Aryen Nussbaum Cohen. Birželio 10 dieną išgirsime jo atliekamus baroko muzikos šedevrus kartu su Šv. Kristoforo kameriniu orkestru (diriguos Vokietijoje reziduojantis maestro Hossein Pishkar).

Programa „Tikėjimas, viltis, meilė“ vilties temai. Birželio 12 d. su LNSO koncertuos pianistai Dmytro Choni ir Mūza Rubackytė, diriguos Oksana Lyniv, prisijungs ir Roberto Šerveniko vadovaujamas Kauno valstybinis choras. Birželio 14 d., Gedulo ir vilties dieną, kartu nuskambės itin retai Lietuvos scenose atliekamas Ferenc Liszt opusas „Via Crucis“ („Kryžiaus kelias“) fortepionui, chorui ir solistams.

Serenadų vakaras. Jas birželio 17 dieną atliks tenoras Ian Bostridge, valtornininkas Ben Goldscheider kartu su Lietuvos kamerinio orkestro, jo meno vadovu smuikininku ir dirigentu Sergejumi Krylovu bei ansambliu „Giunter Percussion“.

Vilniaus festivalio spaudos konferencijos pranešėjai (iš kairės): LNF atsovė spaudai moderuotoja Skirmantė Valiulytė, vicemerė Simona Bieliūnė, LNF gen. (ir festivalio) direktorė Rūta Prusevičienė, LNF ir Saint Gallen simfoninių orkestrų meno vadovas, vyr. dir. Modestas Pitrenas, NIKO meno vadovas Gediminas Gelgotas.

Laimutės Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Nyderlandų pianistai broliai Arthur ir Lucas Jussen. Birželio 19 d. jiedu keturioms rankoms skambins W. A. Mozart, R. Schuman, J. Widmann, C. Debussy, F. Schubert kūrinius fortepionui ir autorinę M. Ravel aranžuotę, o birželio 20 d. – kartu su LNSO ir choru „Vilnius“, diriguojant Andrzej Boreyko – Charles Ives „Neatsakyta klausimą“, Joey Roukens, R. Strauss, J. Brahms kūrinius.

Vilniaus festivalį birželio 25 dieną užbaigs jungtinis koncertas „Visi keliai veda į Vilnių“ (atliepia tikslingą festivalio pavadinimą). Tą vakarą koncertuos Liuksemburgo pianistas ir kompozitorius Francesco Tristano (klasikinės ir šiuolaikinės muzikos rekompozicijų atstovas: laukiamas didžiosiose pasaulio salėse bei didžųjų klubuose), LNSO ir Lietuvos kamerinis orkestras, ansamblis NIKO, Vilniaus miesto savivaldybės choras „Jauna muzika“, diriguos NIKO meno vadovas Gediminas Gelgotas, atliks ir savas rekompozicijas.

Vilniaus festivalio koncertai vyksta Lietuvos Nacionalinės filharmonijos Didžiojoje scenoje – jį rengia Lietuvos nacionalinė filharmonija (LNF) ir VšĮ „Vilniaus festivaliai“, pagrindinis festivalio rėmėjas – Vilniaus miesto savivaldybė. „Rėmėjai ir partneriai padeda skleisti žinią apie festivalį ir garsinti Vilniaus vardą, o aukštai išskelta festivalio koncertų kokybės kartelė garantuoja jo solidumą, vilioja ir publiką, ir Lietuvos bei užsienio partnerius muzikus“, – džiaugiasi R. Prusevičienė.

Šių metų Vilniaus festivalio programa pristatyta Vilniaus klube, buvusiuose grafų Umiasovskių rūmuose. Spaudos konferencijos dalyviams buvo padengtas stalelis pagal aukštuomenės standartus.

Visi festivalio koncertai skelbiami interneto svetainėje HYPERLINK [http://filharmonija.lt/t_blank filharmonija.lt](http://filharmonija.lt/t_blank_filharmonija.lt).

Tikrasis menas

Atkelta iš 3 psl.

Visada kolegas kalbinu gyvenimo, likimo ir kūrybos tema. Ką tie žodžiai Jums reiškė ar reiškia?

Kaip ir kiekvienam rašytojui, likimo, gyvenimo ir mirties, gėrio ir blogio, meilės ir neapykantos klausimai turi pirmąją reikšmę ir kol kas nepalieka senatvėje slopančios vaizduotės. Aš giliai įsitikinęs, kad tikrasis menas ir yra ne kas kita, o bandymas išsiaiškinti svarbiausia: kur gyvenimo prasmė, kodėl žmogus gyvena Žemėje, ar iš tikrųjų jis sukurtas pagal Dievo paveikslą, ar yra Aukščiausiojo atvaizdą įgavusio velnio, kurio valdžia su kiekviena diena stiprėja pasaulyje, Visagalio sukurtame ir daugiau jo nekontroliuojamame, kopija.

Atkreipiau dėmesį į nepaprastai gražius Jūsų su žmona tarpusavio santykius. Turbūt nesuklysiu teigdamas, kad jie prisideda ir prie Jūsų kūrybinės sėkmės?

Kas Jums šeima?

Mano asmeninis gyvenimas susiklostė laimingai. Šventoje žydams knygoje – Toroje pasakyta: „Be žmonos – be tobulumo“. Ką čia slėpti, ne visada mūsų antroji pusė, ar vyras, ar moteris, pasižymi tobulumu. Man gi pasisekė. Jei manyje yra kas nors gero, tai aš už tai pirmiausia turiu būti dėkingas tėvams – Šleimai ir Cheniai Kanovičiams ir savo žmonai Olgai, štai jau beveik pusę amžiaus besidalinančiai su manimi visais rūpesčiais ir džiaugsmis.

Dabar Jus galima vadinti Pasaulio piliečiu. Ar teisingai suprantu – Lietuva vis vien svarbiausia?

Nenoriu girtis, bet aš visada – dar gerokai iki repatriacijos į mano protėvių šalį ir po repatriacijos – jaučiau save esant jei ne Pasaulio piliečiu, tai bent jau pasaulio žmogumi todėl, kad niekur nebuvau savu. Tačiau tai nereiškia, kad aš buvau ir esu abejingas savo tėvynei Lietuvai arba neturiu visiškai suprantamo ir pagrįsto jausmo žydų namams – Izraeliui ir čia vykstančiam gyvenimui.

Kas Jums Lietuvos atgimimas, nepriklausomybės atkūrimas? Ar su kolegomis, artimaisiais ir sovietmečiu nesvetima buvo okupacijos, genocido tema?

Lietuvos atgimimą priėmiau kaip savo paties atgimimą ir, kiek pajėgiau, padėjau jos pripažinimui pasaulyje. Neslėpsiu, anksčiau nelabai tikėjau, kad Lietuva netolimoje ateityje gali atgimti. Tokio netikėto posūkio pasaulio istorijoje nelaukiau. Tiesa, mano draugas S. Šaltenis dar prieš dvidešimt su viršum metų, vedžiodamas savo numylėtinį Šerifą, įtikinamai teigė, kad greitai Lietuva bus laisva. „Tu matysi, tu matysi. Taip būtina bus. Ir greitai...“ – tvirtino jis, kaip čekoviškas herojus, įtikinėjęs, jog prieš jo mylimąją štai štai sužydės deimantais dangus. S. Šaltenis pasirodė pranašu.

Apie Lietuvos ateitį daug kalbėdavomės ne tik su S. Šalteniu, bet ir su kitais kolegomis. Kalbamės ir dabar, kai atvykstu į Lietuvą. Daugeliu atvejų mūsų požiūriai sutampa, bet daugeliu ir skiriasi. Aš, pavyzdžiui, ganėtinai neigiamai vertinu supratimą apie dvigubą genocidą, sulyginantį nesulyginamus įvykius, nors žinau, kokios kančios teko ne tik mano tautai, bet ir Lietuvos žmonėms, ir krūpteliu, kada suduriu su nekaltomis, pabrėžiu, nekaltomis aukomis iš vienos ir iš kitos pusės.

Tęsinys kitame numeryje

V. Stankūnas

Atkelta iš 2 psl.

KULTŪRINIAI IR POLITINIAI RENGINIAI

1914 m. rugsėjo 21–22 d. Stankūnas fotografavo Visuotinį Amerikos lietuvių politiška seimą Čikagoje. „Draugas“ tų metų rugsėjo 17 d. laidoje skelbė: „Tautiečiai! Kviečiame Jus į visuotinąjį Lietuvių politiška seimą, kuris bus Chicagoj 21 ir 22 rugsėjo.Daugelis laikraščiu net nepaminėjo to pakvietimo, ir vedė ir tebeveda ilgus ginčus, kur ir kada suvažiuoti.“ Seimas įvyko Čikagos centre, Masonic Temple pastato 17-tame aukšte. Politiskame seime buvo aptarta: „I. Dabartinės lietuvių tautos padėjimo apsvartymas ir sušelpimas nukentėjusių nuo karės. II. Koksai Lietuvos padėjimas privalėtų būti ateityje?“ Kvietimą pasirašė komiteto pirmininkas dr. Antanas K. Rutkauskas, nariai L. Šernas, kun. Aleksandras Skripka, kun. F. Serafinas, laikraščio „Katalikas“ leidėjas S. Tananevičia, adv. J. I. Bagdžiūnas ir kiti. Programai pajavairinti, sekmadienį vakare, rugsėjo 21 d. Šv. Jurgio parapijos svetainėj buvo pastatyta komedija „Kurčias žentas“, kurią atliko dramos draugijų artistai.

Unė Babickaitė tautiniu kostiumu 1920 m. (LTC archyvas)

Dienraštis „Katalikas“ 1914 m. rugsėjo 22 laidos pirmame puslapy rašė: „LIETUVIŲ POLITIŠKAS SEIMAS VEIKIA“ „Vakar Drill salėj, Masonic Temple, prasidėjo Liet. Politiskas seimas. Seimą atidarė p. S.P. Tananevičia..... Po prezidiumo išrinkimo prasi-dėjo mandatų priėmimas. Mandatų surinkta 293 delegatų.... Svarstymai eina tvarkingai ir be žymių sumišimų. Taigi reikia manyti kad apkalbamieji klausimai bus tinkamai išrišti.“

1914 m. gruodį Stankūnas perkėlė savo foto studiją į naują, bizniui pritaikytą dviaukštį pastatą 3315 S. Halsted Street. Reklamavo naująją erdvę komiška, gyvai teatralizuota inscenizacija – jaunavedžių pora atvažiuoja balto arklio tempiamu vežimu. Skrybėlėtas šoferis sustoja priešais Stankūno studiją. Ant vežimo durų prikabinatas vestuvinis plakatas „Just another good man gone wrong“ – (Dar vienas geras

Laisvės varpo pristatymas 1919 m. Amerikos lietuvių seimo prezidiumo nariai prie Laisvės varpo. Iš kairės stovi: B. Butkus, J. Martinkus, Jonas Bagdžiūnas ir dr. Kazys Drangelis. Antros eilės viduryje, gale varpo, stovi Bronius Balutis, Lietuvos Respublikos delegacijos pirmininkas 1919 m. Taikos Konferencijoje Paryžiuje. V. Stankūno nuotr.

vyras nuėjęs klaidingu keliu).

1916 m. Stankūnas fotografavo Čikagos lietuvių renginį pagerbti Juliją Žemaitę ir p. p. Andrių ir Aleksandrą Bulotus, įvykusį Unity klubo salėje 3140 S. Indiana Ave. „Naujienos“ 1916-06-19 laidoje rašė: „Subatos vakare arti 200 Chicagos lietuvių darbininkų susirinko Unity Club svetainėj kad pamačius gerbiamuosius svečius Žemaitę ir p. p. Bulotus, ir išreiškus jiems, ir jų prakilniai misijai juo didžiausią pritarimą.“ Vakaro vedėjas Kleopas Jurgelionis sakė, kad iki šiol svečius iš Lietuvos pasitikdavo tik viršutinis biznierių ir elito sluoksnis. Čia gi susirinko vien proletarai, atjaučiantys tokių proletarų vargą Lietuvoje, kenčiančių dėl dabartinio karo. Jurgelionis pakvietė Lietuvos Šelpimo fondo prezidentą advokatą Kazimierą Gugį tarti žodį. Jis ragino lietuvius paremti šių svečių misiją šelpti nukentėjusius nuo karo. Rašytoja Žemaitė ryškiais žodžiais dėkojo susirinkusiems už šiltą priėmimą. Ji papasakojo apie nelemtą Lietuvos gyventojų padėtį, baigdamą kreipėsi į visus: „Aukų, aukų, aukų, badaujančiams lietuviams!“ „Naujienos“ redaktorius Pijus Grigaitis kalboje teigė: „Jei iki šiol tūli mūsų broliai dangstėsi pirmėivystės skraiste, tai dabar jie, pasirodo, esą tyriausio kraujo atžagareiviai.“ Grigaitis išreiškė viltį, kad JAV lietuviai toliau rems Brooklyno seimo įsteigtąjį Lietuvos Šelpimo fondą.

Analogiškai katalikai jau buvo įkūrę Tautos Fondą 1914 m. Čikagoje. „Draugo“ korespondentas 1916 m. liepos 22 d. laidoje rašė: „A. Bulotai nesiseka žmonės supranta. ... Visi ima suprasti, kad Bulota atvyko ne aukas nukentėjusiems rinkti, bet sustiprinti socializmą, tą savo amžių atgyvenusių tamsybės mokslą.“ (Dalia Noreikatė Kučėnas – „Žemaitė Amerikoje“ Chicago 1994).

LAISVĖS VARPO PRISTATYMAS

1919 m. birželio 9–11 d. d. Amerikos lietuvių seimas ir banketas įvyko Morrison viešbutyje. Seimą organizavo Či-

kagos lietuvių draugijų sambūris, kuriam vadovavo tautininkai. Pagrindinis seimo tikslas buvo „Reikalauti Lietuvai laisvės ir pripažinimo, bei Amerikos lietuvių vardu padovanoti jai tos laisvės simbolį varpą“. (Juozas Skirius – „JAV lietuvių darbai Lietuvai 1918–2018 metais“ Vilnius 2018).

Amerikos lietuvių seimui pirmininkavo St. Gegužis, sekretoriavo V. K. Račkauskas. Dienraštis „Lietuva“ birželio 11 d. laidoje rašė: „Vakar seimniam bankete susirinkusieji pasirodė tikros Lietuvos vaikai. Paraginus prisiminti apie vargą mūsų brolių Lietu-

voje, pasipilė šimtinės, penkios dešimtinės ir panašiai it iš gausybės rago. Surinkta aukų keturius tūkstančius doliarų. Galutinė ataskaita bus sekančiam numerį.“

Laisvės varpo sumanytojas buvo adv. Jonas Bagdžiūnas Borden. Laisvės varpas visuomenei buvo pristatytas Auditorium Theatre, miesto centre, kuriame telpa 4 200 žmonių. Gausiai susirinkusiems giedant Lietuvos himną, lietuvaite pirmą kartą paskambino Laisvės varpu. Vienoje varpo pusėje išliedintas Vytis ir šūkis „O skambink per amžius vaikams Lietuvos, tas laisvės nevertas kas negina Jos“.

Jonas Bagdžiūnas Borden 1964 m. liepos 4 d. laiške Pasaulio Lietuvių archyvo direktoriui Vincentui Liulevičiui atskleidžia įdomių faktų apie laisvės varpo nuliedinimo istoriją St. Louis, Missouri liejykoje: „Kiek atsimenu, Varpas kainavo \$900.00. Kad įkvėpus į Varpą laisvos Amerikos dvasią, ir kad balsas būtų skardus, graudingas ir jaudinantis, iliedinau į Jį du šimtus sidabrinių dolerių. Kaip priėjom reikale Vyčio iliedinimo, Varpą liejykla atsisakė jį pagaminti, nes nebuvo prisirengus tokiam darbui. Rekomendavo italą skulptorių turintį savo studiją vidurmiesty. Nuvykau pas jį tą pačią dieną. Jis apsiėmė daryti formatą už \$75.00, bet tik už penkių dienų. Tas buvo per vėlai. Pasiūliau \$150.00 jeigu padarys bėgyje dviejų dienų arba greičiau. Padarė į vieną dieną. Nunešiau Vyties formatą su užrašu, sumokėjau pinigus už varpą ir gryžau į Chicagą. Varpą pristatė laiku.“ (LTC archyvas)

Tęsinys kitame numeryje

Lietuvos kultūros paveldo gyvosios vertybės

Romų kultūros festivalio Gypsy Fest pristatymas

Atkelta iš 6 psl.

Pro šventinių džiugėsį nedrašiai kirbėjo ir kai kurios abejonės. Pavyzdžiui: ar kursai, nors ir ne pirmus metus rengiami, vadintini gyvuju kultūros paveldu – gal šis titulas priklausytų toms veiklos formoms, kurios kursuose tobulinamos (etnomuzikavimas ir pan.)? Žavėdamasi krikštais ir jų puoselėtojais, nesu tikra – ar tai nemateriali vertybė? (Bet turiu sau priminti: mūsų kryždirbystė įrašyta į UNESCO būtent nematerialaus kultūros paveldo sąrašą). Dar labiau trikdė rumunų-moldavų šventės įvertinimas kaip mūsų paveldo vertybės. Taip, natūralu, kad ne tik lietuviškos tradicijos pristatomos, kad pagerbiamos nuo am-

žių greta gyvenusios kitos tautos, šikart – romai. Globalėjant pasauliui, matyt, turėsime vis daugiau ir vis įvairesnių tautinių bendrijų, galėsime džiaugtis jų puoselėjamos gimtojo krašto tradicijomis, mielai regėsime jų prisistatymus įvairiose mugėse, bet – ar tai vertinsime kaip Lietuvos paveldą?

Šventinių renginių užbaigė Gypsy fest pristatymas – scenoje pasirodė romų bendrijos muzikantai ir dainininkai. Šis festivalis organizuojamas jau keletą metų; mums juk svarbu pažinti pirminį Gypsy fest šaltinį – romų muzikavimo tradiciją.

Gražios, džiugios, spalvingos būta šventės. Dabar Lietuvos nematerialaus kultūros paveldo vertybių sąvade įrašytos 83 puoselėjamos tradicijos.